

Време, 23.10.08.

Некако баш у протеклој седмици у којој је влада премијера Мирка Цветковића свечано и промотивно обележавала првих сто дана свога рада експлодирала је "гасна афера" да слављеницима загорча задовољство и поремети им варљиви осећај да обнашање власти и није тежак и мучан посао. Та "прорђала српска плинска боца" која је изазвала велики прасак у суштини је већ одавно била склона распаду, али је хаварија покренута 9. октобра када је Влада дала сагласност Агенцији за енергетику Србије (регулаторном телу) да покрене Тарифни правилник за формирање цене гаса, то јест да одобри Јавном предузећу Србијагас поскупљење гаса за 59,9 одсто (сиц) за домаћинства, за 37,46 одсто за градске топлане и за 29,8 одсто за индустријске потрошаче. Одлука је ступила на снагу 10. октобра и придружила се такође абнормалном поскупљењу цене телефонских импулса за 100 одсто, које је, такође олако, била одобрила Влада Србије.

Наравно, кад би и жвакаће гуме поскупеле одједанпут за 60 одсто, неко при врху власти би морао нешто да објасни грађанству и да припреми макар пропагандну "медицину" за погођене потрошаче, а не када на прагу зиме толико скочи трошак за један од кључних енергената за грејање. Но, овога пута Влада није ништа предузела "превентивно", нити је ко сматрао да је дужан да шире образложи ово поскупљење – па су то искористиле Чанкова Лига социјалдемократа Војводине, која држи пет важних гласова из већинског пакета владајуће коалиције, и на републичком нивоу опозициона Јовановићева Либерално демократска партија – да поводом гасног поскупљења ставе на тапет не само Цветковићеву владу, него и целокупну енергетску стратегију Србије која је почела да се исцрпљује у познатом Руско-српском енергетском пакет аранжману из јануара ове године.

За владајућу коалицију и проруске странке у скупштинској опозицији проблем је, наравно, у томе што је лепо наздрављати руској енергетској заштити, причати бајке о европском гасоводу Јужни ток у долини Мораве и повратку моћи велике Русије на глобалном плану – али је много теже платити руске енергетске цехове о којима у споменутом међудржавном споразуму са Гаспромом (оном који је објављен) – ништа не пише.

РУСКИ ЦЕХ: Јер, у трговини руским енергентима, свуда углавном важе светске цене, осим код гаса и осим у самој Русији. Руски потрошачи и ових дана плаћају 1000 кубика природног гаса око 100 долара, а нама су послали рачун са ценом од око 500 долара (532 долара са трошковима транспорта, на улазу у земљу код Хоргоша) за исту количину, што представља поскупљење у односу на прошлу годину од преко 100 одсто. Цена хиљаду кубика руског гаса за Србију прошле године је у мају била 248 долара за хиљаду кубика и на тој основи је била формирана домицилна цена која од тада није мењана,

иако је већ од 1. јануара ове године хиљаду кубика гаса Србија морала да плаћа око 360 долара.

Министар енергетике Петар Шкундрић због тога је у Скупштини Србије изјавио да ни после предвиђених огромних поскупљења гаса – ЈП Србијагас наводно неће пословати рентабилно – али су кључни подаци остали нејасни, јер (судећи по новинским извештајима) није ништа рекао о проблемима које држава не зна како да реши да би платила овогодишњи увоз енергената у целини и да ли ће прошлогодишњи "руски енергетски цех" за нафту и гас од око 1,96 милијарди долара, ове године бити већи за 100 одсто или можда тек за 60 одсто. Изношење таквих података било би од великог значаја, јер смо у години невероватно крупних осцилација цене основних енергената, па ће бити занимљиво видети како су увозници енергије "тајминговали" куповине. Уосталом, остало је и нејасно да ли Влада Србије у последњи час покушава финансијски да консолидује оне енергетске компаније које би у "пакету" ускоро требало да преузме руски Гаспром не би ли задржала бар фамозних 49 одсто удела у тим фирмама (или је консолидација руски услов за посао који се сад њима чини прескуп у датој ситуацији).

Гаспром, који је ових дана суочен са стрмоглавом цена Урал нафте на испод 70 долара за барел (а колико јуче, то јест крајем септембра, још је коштала преко 100 долара), принуђен је да промптно смањује цене нафте које се везују за берзанске цене на дан испоруке, али не и да смањује цене гаса (које су код нас повезане са коктелом цена дизела, мазута и лож уља) – а које се фиксирају уз цену нафте у тренутку када сам руски гигант процени да је то за њега најповољније и када ту његову одлуку прихвате највећи потрошачи. Они ситнији потрошачи, фактуре прихватају онако како морају.

При томе треба запазити да разлике у ценама које Гаспром уговара са различитим земљама веома осцилују и не могу се увек протумачити само разликама у транспортним трошковима или количинама које се испоручују. На пример, што је прилично нелогично, највећи потрошач Немачка увек најскупље плаћа руски гас и њена цена је обично и више од три пута већа од оне коју, на пример, плаћа комшијска Белорусија. Истина, белорусска штампа ових дана и ту ниску цену коментарише с подозрењем, па њихова "Елгазета" пише да би "стратешке одлуке о сарадњи са руским гасним монополистом требало да буду транспарентне и избалансиране" како би "Лукашенко остао председник независне државе". Ако, дакле, због доминантне позиције Гаспрома брину и они који гас плаћају веома јефтино, како да не брине Србија, која се нашла у ситуацији да због објективне (али и "субјективне") везаности само за једног страног испоручиоца, свом грађанству мора да наплаћује гас скупље него Италија, мада је тренутно кооперативнија са тим испоручиоцем чак и од белоруске штампе.

У ствари, данас ни Гаспрому није лако, јер је светска финансијска криза и овог гиганта ставила пред искушења неликвидности, пошто је профит галантно трошен, а за пословање и развој су узимани страни кредити. Због тога је Гаспром био принуђен да пре десетак дана хитно прода четвртину свог најперспективнијег гасног поља (Немцима), јер, како кажу поједини светски посматрачи енергетског тржишта, "за нове кредите више није имао шта да заложити". Федер је у томе што је "тржишна вредност" Гаспрома у само неколико месеци опала за око 40 одсто, или за око 180 милијарди

долара (други руски великани су прошли још горе, па је вредност акција на берзи у Москви од маја до данас опала за 70 одсто). При томе је готово фрапантна вест да је енергетски сектор Русије са Гаспромом на челу, после раздобља фантастично високих цена њихових производа, ових дана од Кремља затражио хитну финансијску помоћ од 50 милијарди долара!?

ГАСНИ ФИЛТЕР: У том контексту може се тумачити и вест која је до наше штампе стигла у протекли понедељак, да се Гаспром наводно концепцијски враћа јефтинијој траси магистралног гасовода Јужни ток – преко Румуније. Узгред, московски "Комерсант" спекулише да тој идеји иде наруку и то што око тог пројекта има проблема и у Бугарској и у Србији, у којој међудржавни споразум, наводно, има "озбиљне проблеме у имплементацији". Или је то, можда, само притисак на Србију да не затеже око капацитета магистралног гасовода и око цене коју Гаспромњефт треба да плати за НИС. У споменуте спекулације око избегавања Бугарске и Србије из пројекта Јужни ток згодно се уклапа најважнија да се старт овог пројекта одлаже за две године, то јест за 2015. годину – али је реалније очекивати да он уопште и неће бити грађен у догледно време.

Ако се вратимо на нашу основну причу о "гасној политичкој експлозији" у Скупштини Србије (17. октобар), уочићемо да су посланици Чедомира Јовановића свој бунт због огромног повећања цене гаса усмерили пре свега на велепосредништво у увозу гаса, које је оличено у наизглед доиста бизарној околности да наш велепродавац увозног гаса ЈП Србијагас тај гас не купује директно од испоручиоца, Гаспрома, него од "филтер фирме" Југоросгас.

Пошто је "Време" већ неколико пута писало о случају Југоросгаса, који је код нас регистрован 1996. године као међудржавно друштво у власништву половине страних и половине домаћих "друштвених акционара", да би негде крајем 2006. године, после једне тајанствене операције, Прогресгастрейдинг из Београда продао своју четвртину власништва у овој фирми Центреху из Беча (која је заправо Гаспромова филијала или филијала менаџмента Гаспрома), па су странци постали већински власници ове фирме. Јовановић и његови посланици сада тврде да је НИС, по праву прече куповине српских удела у Југоросгасу, хтео да купи Прогресов удео, али да је Коштиничина влада отћутала захтев овог јавног предузећа да то изведе и вратила у игру посредништво Југоросгаса у увозу руског гаса, које је покојни премијер Зоран Ђинђић био избацио из посла. По Јовановићу, тако је Југоросгасу (који има десетак запослених) омогућен годишњи профит од 40 милиона долара, наводно по провизији од пет одсто. Лидер ЛСВ-а Ненад Чанак, међутим, тврди да је провизија Југоросгаса још већа, то јест да просечно износи 8,69 процената – од чега домаћинства плаћају чак 13,62 одсто!

Ненад Чанак је, у ствари, добро осетио да је драстично поскупљење гаса, са немуштим објашњењима министра енергетике и ћутањем министара који су задужени за смиривање социјалних тензија, добра прилика да се испрси у заштиту народа, на штету својих политичких партнера који очигледно игноришу његов допринос владајућој коалицији. Но, мада је најавио да ће раскринкати целу гасну мафију, он се у понедељак углавном ограничио на дистрибутере и на ЈП Србијагас.

МАРЖЕ И ОЛАКШИЦЕ: Чанак је прво подсетио да је предлог за високу цену природног гаса дао УО ЈП Србија гас, који није промењен после избора, као што још није промењено ни руководство ове фирме – што би се могло протумачити и као извесна претензија. (Узгред буди речено, зашто неко од стручних људи не преузме ово предузеће, па макар био из Војводине.)

Уз то, Чанак је додао да је његова странка упутила захтев представницима Владе да се за потребе домаћинстава у Србији – којих има око 200.000 – користи гас из домаће производње, јер се он за 40 одсто мање фактурише. Овај његов став је заправо антивојвођански, јер се домаћи произвођач гаса Нафтагас из Новог Сада већ десет година жали да му практично није плаћен ниједан кубик гаса од Србијагаса, а Србијагас се изговара слабом наплатом грејања од топлана у Србији (највећи је дужник Београд).

Чанак је затим рекао да су захтеви те странке и да се дистрибутерска маржа смањи на границу дистрибутивних трошкова јер, како је нагласио, дистрибутерима приликом минималне годишње потрошње гаса од око две милијарде кубних метара остаје око 200 милиона евра зараде, што је доиста абнормално. У Србији има 37 дистрибутера гаса, међу којима осам нема лиценцу нити ико зна како они функционишу, каква је власничка структура и ко уопште управља тим системима. На основу података добијених из Агенције за енергетику Србије, види се да низ предузећа није уопште доставио колике марже наплаћује, а од оних која су доставила, можда је најбољи пример Чока где се правним лицима наплаћује маржа од 40 одсто, а домаћинствима 37,75, истакао је Ненад Чанак. Вероватно не због Чанка (јер је "резервна клупа" посланика за изгласавање Владиних предлога вероватно већ оформљена), већ можда због жестоке реакције целе јавности на "гасну аферу", премијер Мирко Цветковић је у понедељак (20. октобар) муњевито променио тактику прикупљања новца за буџет и владине "развојне планове" преко "парафискалних инструмената", па је најавио да ће се рачуни за гас у домаћинствима наплаћивати "на одложено", то јест целе године (поскупљење остаје, али се растеже од грејне сезоне на целу годину, као код даљинског грејања), поништио је поскупљење импулса и најавио повећање акцизе на увозно гориво за четири динара, као и повећање акциза на цигарете.

Овим потезима Цветковић је показао да уме да од невоље направи корист – то јест да заради и на привидним "олакшицама". Јер, цена гаса ће се повећати, макар ће она можда бити нижа идуће године, импулси ће поскупети после Нове године; у међувремену ће одмах бити повећана претплата на фиксне телефоне, а повећана акциза на увоз нафте ће остати и после очекиваног појефтињења те нафте на светском тржишту, јер се одређује у апсолутном износу. Доиста, реч је о "зајечарском решењу" једне кризе и постављању темеља за још амбициознији државни буџет идуће године. Питање је само једно: може ли то динар издржати?